

Geëiste en opgelegde straffen bij de strafrechtelijke afhandeling van georganiseerde criminaliteit. Rapportage in het kader van de vijfde ronde van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit (2017). C.G. van Wingerde en H.G. van de Bunt (Erasmus School of Law, Rotterdam). Politiewetenschap 99

Doelstelling

Nagaan hoe georganiseerde misdaadzaken strafrechtelijk worden afgedaan en de verschillen die daarbij ontstaan tussen de door de officier van justitie geëiste straf en door de rechter opgelegde straf in eerste en in tweede aanleg inzichtelijk te maken. Meer inzicht in deze verschillen, de oorzaken ervan en tot welke gevolgen ze leiden, kan zo bijdragen aan de kwaliteit van de strafrechtelijke aanpak van georganiseerde criminaliteit.

Hoofdvraag

1. In hoeverre komen verschillen voor tussen de door de officier van justitie geëiste straf en de door de rechter opgelegde straf, in eerste aanleg en in hoger beroep?
2. In hoeverre komen verschillen voor tussen de in eerste aanleg en in hoger beroep opgelegde straffen?
3. Hoe verschillen eis en vonnis in eerste en tweede aanleg van elkaar zowel qua richting (hoger of lager) als qua duur van de vrijheidsstraf?
4. Hoe kunnen de verschillen worden geduid?

Methoden van onderzoek

- literatuurstudie
- kwantitatieve analyse, gericht op verschillen tussen de door de officier van justitie geëiste en door de rechter opgelegde straffen bij georganiseerde criminaliteit in eerste aanleg (n=444) en in hoger beroep (n=207), en van 180 verdachten de geëiste en opgelegde straffen in eerste aanleg én in hoger beroep
- 20 interviews met 24 mensen, onder wie officieren van justitie, rechters of raadsheren en onderzoekers

Samenvatting

In bijna driekwart van de strafzaken naar georganiseerde criminaliteit, in eerste aanleg en in hoger beroep, legt de rechter een lagere gevangenisstraf op dan door de officier van justitie was geëist. In eerste aanleg betreft het verschil tussen de geëiste en opgelegde vrijheidsstraf gemiddeld 15 maanden, in hoger beroep 17,5 maanden. Ook laat het onderzoek zien dat het verschil tussen de in eerste aanleg en in hoger beroep opgelegde gevangenisstraf gemiddeld 9 maanden is.

Bij een gemiddelde eis van 66 maanden in eerste aanleg legt de rechtbank een gevangenisstraf op van gemiddeld 49 maanden. In hoger beroep vordert het OM vervolgens gemiddeld 59 maanden, waarna het gerechtshof de straf matigt tot gemiddeld 40 maanden. Daarmee betreft het verschil tussen de eis in eerste aanleg en de opgelegde straf in hoger beroep gemiddeld 26 maanden

Dit leidt tot de conclusie dat in hoger beroep gaan de verdachte een gevangenisstraf oplevert die gemiddeld twee jaar lager is dan in eerste aanleg werd geëist. Deze verschillen zijn terug te voeren op deelvrijspraken (de situatie dat de rechter een deel van de ten laste gelegde feiten niet bewezen verklaart) en op de lange doorlooptijden bij de behandeling van deze strafzaken. De onderzoekers bepleiten discussie over de (on)wenselijkheid van deze verschillen, het inbouwen van incentives die alle procespartijen belang geven bij een snelle afdoening van de zaak en de ontwikkeling van een centrale, landelijke databank waarin gegevens over geëiste en opgelegde straffen zijn opgenomen.

Hoewel de aanpak van georganiseerde criminaliteit sinds de jaren negentig hoog op de politieke agenda staat en een van de belangrijkste prioriteiten van politie en justitie betreft, zijn er maar weinig feitelijke gegevens bekend over hoe deze zaken worden afgedaan. Het doel van dit onderzoek was daarom om inzichtelijk te maken hoe georganiseerde misdaadzaken strafrechtelijk worden afgedaan en welke verschillen daarbij optreden tussen de door de officier van justitie geëiste en door de rechter opgelegde vrijheidsstraffen, in eerste aanleg en in hoger beroep. Dit zijn ogenschijnlijk simpele vragen, maar ze kunnen slechts na veel zoekwerk in de justitiële gegevensbestanden worden beantwoord.

Op basis van 70 zaken uit de Monitor Georganiseerde Criminaliteit is voor 471 verdachten nagegaan welke gevangenisstraffen in eerste aanleg en in hoger beroep werden geëist en vervolgens door de rechter werden opgelegd. Deze informatie heeft betrekking op 444 zaken in eerste aanleg, 207 zaken in hoger beroep en 180 zaken waarvan de onderzoekers zowel de zaak in eerste aanleg als het hoger beroep hebben kunnen vinden. Tot slot zijn 20 interviews gehouden met rechters, officieren van justitie en rechercheurs om de gevonden verschillen te kunnen duiden.

Het onderzoek laat zien dat de rechter in bijna driekwart van de zaken in eerste aanleg en in hoger beroep een lagere gevangenisstraf oplegt dan door de officier van justitie was geëist. Daarnaast legt het gerechtshof in hoger beroep in een meerderheid van de gevallen ook een lagere gevangenisstraf op dan de rechter in eerste aanleg. Gemiddeld betreft het verschil negen maanden. Dit leidt tot de conclusie dat het instellen van hoger beroep de verdachte een vrijheidsstraf oplevert die gemiddeld 26 maanden korter is dan in eerste aanleg was geëist.

De interviews laten vervolgens zien dat deze verschillen niet het gevolg zijn van diepgaande meningsverschillen over de ernst of strafwaardigheid tussen officieren van justitie en rechters of tussen eerste en tweede aanleg, maar terug te voeren zijn op partiële vrijspraken enerzijds en lange doorlooptijden anderzijds. Georganiseerde criminaliteit betreft veelal complexe zaken die lang voortduren, gemiddeld bijna 25 maanden. Deze bevindingen geven aanleiding tot overdenking van twee vragen. In de eerste plaats de vraag naar de (on)wenselijkheid van deze verschillen en de oorzaken die ten grondslag liggen aan de partiële vrijspraken. Ten tweede zou moeten worden nagedacht over welke incentives in het strafrechtelijk systeem kunnen worden ingebouwd om alle procespartijen belang te geven bij een snelle afdoening van de zaak.

Tot slot heeft dit onderzoek laten zien dat onderzoek naar de wijze waarop strafzaken worden afgedaan geen eenvoudige opgave is. Er bestaat op landelijk niveau geen databestand waarin gegevens over geëiste en opgelegde straffen zijn opgenomen. Ook laat dit onderzoek zien dat de opgevraagde gegevens soms zeer gebrekkig zijn. Een belangrijke aanbeveling is dan ook de ontwikkeling van een centrale, landelijke databank voor de opslag van gegevens over geëiste en opgelegde straffen. Dit komt niet alleen ten goede aan de leereffecten voor de politieorganisatie, het openbaar ministerie en de rechtspraak, maar ook aan de mogelijkheden van toekomstig wetenschappelijk onderzoek.